

ГРОШІ, ФІНАНСИ І КРЕДИТ

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2021-74-9>

УДК 336:364(477)

Баранник Л.Б.

доктор економічних наук, професор,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9469-643X>

Дулік Т.О.

кандидат економічних наук, доцент,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9984-8452>

Александрюк Т.Ю.

старший викладач,
Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7608-2784>

Barannyk Liliia, Dulik Tatyana, Alexandriuk Tatyana

University of Customs and Finance

ФІНАНСОВІ ІМПЕРАТИВИ ЯКОСТІ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

FINANCIAL IMPERATIVES OF QUALITY OF LIFE OF THE POPULATION IN UKRAINE IN CONDITIONS OF INCLUSIVE ECONOMIC DEVELOPMENT

У статті розглянуто основні фінансові імперативи якості життя населення в Україні. Доведено, що офіційний прожитковий мінімум значно нижче за фактичний, тому він не дає змоги здійснювати надійне соціальне забезпечення та соціальний захист населення. Наголошено на необхідності перегляду методологічного підходу до його визначення. Більшість пунктів затвердженого споживчого кошика в Україні не враховує життєво необхідних витрат, детермінованих сучасними реаліями. Показано причинно-наслідковий зв'язок між інклюзивним економічним зростанням та підвищенням добробуту населення. Лейтмотивом статті є ідея, що поліпшення якості життя населення не повинно відбуватися лише в площині розподільних відносин. Обґрунтовано, що економічні реформи повинні проводитися заради зростання зайнятості населення, звичайне номінальне збільшення фінансових імперативів якості життя населення не призведе до його поліпшення.

Ключові слова: фінансовий імператив, критерії якості життя, соціальне забезпечення, соціальний захист, мінімальні соціальні стандарти, інклюзивний економічний розвиток, економічні реформи.

В статье рассмотрены основные финансовые императивы качества жизни населения в Украине. Доказано, что официальный прожиточный минимум значительно ниже фактического, поэтому он не позволяет осуществлять надежное социальное обеспечение и социальную защиту населения. Отмечена необходимость пересмотра методологического подхода к его определению. Большинство пунктов утверждённой потребительской корзины в Украине не учитывает жизненно необходимых расходов, детерминированных современными реалиями. Показана причинно-следственная связь между инклюзивным экономическим ростом и повышением благосостояния населения. Лейтмотивом статьи является идея, что улучшение качества жизни населения не должно происходить лишь в плоскости распределительных отношений. Обосновано, что экономические реформы должны проводиться ради роста занятости населения, простое номинальное увеличение финансовых императивов качества жизни населения не приведет к его улучшению.

Ключевые слова: финансовый императив, критерии качества жизни, социальное обеспечение, социальная защита, минимальные социальные стандарты, инклюзивное экономическое развитие, экономические реформы.

The main financial imperatives of the quality of life of the population in Ukraine are considered in the article. Different approaches to quality of life assessment are shown. The minimum state social standards – the subsistence level, the minimum wage and the minimum pension – were taken as financial imperatives for the study. It is proved that the official subsistence level is much lower than the actual one, so it does not allow to maintain life at a normal level, as well as to provide reliable social protection. The authors argue that it is necessary to reconsider the methodological approach to its definition. Most items in the approved consumer basket in Ukraine do not take into account the vital costs determined by modern realities. The dynamics of the minimum wage in Ukraine in 2010–2021 is presented. During this period, its annual growth on the average on 500 hryvnias is observed. It is noted that the growth rate of household income was higher than the growth rate of GDP, and this is contrary to basic economic patterns. During 2017–2021, it was possible to increase the size of the minimum wage in Ukraine, which became more than 2 times the subsistence level, but it remains

15 times lower than in developed countries. The authors concluded that the usual voluntary increase in the minimum wage will increase contributions to the state budget for some time, but this cannot be the only and permanent way to improve the quality of life and it does not affect all segments of the working population. The analysis of the minimum pension showed that it is currently equal to the subsistence level for disabled people, so it does not guarantee pensioners a normal quality of life, the minimum pension is 1.8 million pensioners, a quarter of Ukrainian pensioners (2.7 million) continue to work. The causal relationship between inclusive economic growth and improving the welfare of the population is shown. The leitmotif of the article is the idea that improving the quality of life of the population should not occur only in the plane of distributive relations. The authors substantiate that economic reforms should be carried out for the sake of increasing employment; the usual nominal increase in financial imperatives of quality of life will not lead to its significant improvement.

Key words: financial imperative, quality of life criteria, social security, social protection, minimum social standards, inclusive economic development, economic reforms.

Постановка проблеми. Якість життя населення (далі – ЯЖН) є одним із найважливіших індикаторів добробуту країни та її громадян. Стратегічний курс розвитку на високі соціальні стандарти, що вибрала Україна, вимагає нового концептуального бачення політики сприяння підвищенню рівня й якості життя населення. Не секрет, що за цими показниками Україна не є в групі країн-лідерів. За версією популярного сайту Numbeo.com, який вивчає питання якості життя в різних країнах і публікує щорічний рейтинг Cost of Living Index by Country, Україна знаходиться на 107-му місці серед 132 країн світу, що досліджувалися [1]. У 2013 р. за рейтингом якості життя компанії Economist Intelligence Unit із Economist Group (більш відомої як журнал The Economist) Україна посіла 78-е місце серед 80 країн [2].

Окрім того, пошук ефективної моделі розвитку призвів до виникнення низки теоретичних конструкцій, які своїм завданням ставлять забезпечення соціально-економічного зростання і добробуту населення. До таких слід віднести концепцію інклюзивного зростання, або в іншій інтерпретації – інклюзивного економічного розвитку. Нині Україна знаходиться на початку інклюзивного розвитку. Отже, необхідно створити не лише відповідну правову, а й фінансову базу для впровадження та реалізації такого процесу. Тому дослідження фінансових імперативів ЯЖН в Україні в умовах інклюзивного економічного розвитку набуває особливого значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найвагоміший внесок у розвиток теоретичних уявлень про добробут, якість життя населення зроблено представниками філософської та економічної наукової думки. Традиція вивчення різних боків життя починає свою історію з робіт англійських філософів XVII–XVIII ст. Дж. Лока, Ф. Бекона, Т. Гоббса та ін. Значний внесок у розроблення теорії добробуту, у тому числі ЯЖН, здійснили такі корифеї економічної науки, як А. Сміт, Д. Рікардо, Т. Мальтус, Дж.Ст. Мілль, В. Парето, А. Пігу, Н. Калдор і Дж. Р. Хікс, П. Самуельсон, Дж. Гелбрейт, Т.Х. Маршалл, Л. Штейн та багато інших.

Різні аспекти ЯЖН досліджують вітчизняні вчені О.І. Амоша, Д.П. Богиня, П.Т. Бубенко, О.Д. Гордей, І.В. Гукалова, М.І. Долішній, С.І. Дорогунцов, М.О. Кизим, Т.С. Клебанова, О.В. Кузнецова, Е.М. Лібанова, В.О. Мандибура, О.А. Мельниченко, О.Ф. Новікова, В.В. Онікієнко, В.С. Пономаренко, Л.В. Синяєва,

А.В. Ярчук та ін. Теорію інклюзивного розвитку в національних економіках і в Україні розвивають І.О. Бервено Т.Г. Затонацька, Л.М. Смельяненко, К.В. Дзензелюк, В.М. Петюх, В.П. Решетило та ін. Основні теоретичні постулати зазначених аспектів теми дослідження досить ґрунтовно викладено згаданими авторами. Разом із тим необхідність реалізації вибраного курсу розвитку вимагає подальшого дослідження питань фінансових чинників поліпшення якості життя українського населення в умовах соціально-економічних змін та глобальних викликів.

Мета статті полягає у з'ясуванні стану фінансових імперативів якості життя населення в Україні в умовах інклюзивного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Якість життя населення є науковою категорією, яка має чітку прив'язку до фінансів, більше того, вона формується саме завдяки певній фінансовій практиці.

ЯЖН є багатоаспектним показником, що характеризує ефективність усіх боків життєдіяльності людини, рівень задоволення матеріальних, духовних і соціальних потреб, рівень інтелектуального, культурного, фізичного розвитку, а також ступінь забезпечення безпеки життя. Нині не існує єдиного наукового підходу до оцінювання ЯЖН. Наприклад, створення індексу ЯЖН Economist Intelligence Unit ґрунтується на методології, яка пов'язує результати досліджень із суб'єктивної оцінки життя в країнах з об'єктивними детермінантами якості життя у цих країнах і включає такі показники, як рівень здоров'я населення, політична стабільність й безпека, відкритість суспільства, матеріальний добробут (ВВП на душу населення), гарантії працевлаштування, гендерна рівність, кліматичні та географічні чинники, сімейне життя, суспільне життя [3]. Є й дещо інший підхід – 12 основних критеріїв: доходи населення; якість харчування; якість та комфортність житла; якість та кількість одягу; якість охорони здоров'я; якість соціальних послуг; якість освіти; якість культури; якість сфери обслуговування; стан довкілля; демографічні показники, у тому числі очікувана тривалість життя; рівень безпеки.

Спробуємо інтерпретувати представлені критерії крізь призму фінансів:

- доходи населення;
- ціни на продовольчі товари й товари першої необхідності;
- заощадження населення;

- витрати домогосподарств на харчування, освіту, медичні послуги, оплату житлово-комунальних послуг, дозвілля, зайняття спортом і т. п.;
- соціальні виплати з різних джерел;
- бюджетні витрати на соціальні цілі, у тому числі трансферти;
- податки (податкове навантаження).

Звичайно, цей перелік не є вичерпним. З огляду на тему нашого дослідження, визначимо низку фінансових імперативів, ураховуючи те, що у філософській традиції розрізняють гіпотетичний імператив, який має силу лише за певних умов, та категоричний імператив, що виражає безумовну, неухильну повинність та встановлює форму і принцип, яким потрібно слідувати в поведінці. Виберемо гіпотетичний імператив, до якого віднесемо такі фінансові показники ЯЖН, як мінімальні соціальні стандарти життя: прожитковий мінімум, мінімальну заробітну плату, мінімальну пенсію. Вони є необхідними й набувають сили закону лише на певному відрізку часу, за конкретних умов розвитку економіки. Причому чим вищими та обґрунтованими є ці параметри, тим кращим виявляється добробут громадян.

Існує прямий причинно-наслідковий зв'язок ЯЖН та інклюзивного розвитку. «Інклюзивне зростання пов'язане з ідеєю про те, що економічне зростання є важливим, але недостатнім для забезпечення стійкого підвищення добробуту, якщо дивіденди зростання не розподіляються справедливо між окремими людьми і соціальними групами. Водночас зростає визнання того, що, крім доходу і багатства, добробут людей визначається такими аспектами, як їх здоров'я та рівень освіти» [4, с. 7].

Проект ОЕСР з інклюзивного зростання розробляє показник «багатомірного рівня життя», який ураховує окремі, не пов'язані з доходом боки добробуту та їх аспекти розподілу. В основі стратегії «Європа – 2020» лежить ідея інклюзивного зростання, що розуміється як «розширення прав і можливостей людей за рахунок високого рівня зайнятості, інвестування в навички, бо-

ротьби з бідністю та модернізації ринків праці, навчання і систем соціального захисту, щоб допомогти людям передбачити зміни і керувати ними, а також будувати згуртоване суспільство» [4, с. 8–9].

Інакше кажучи, інклюзивний економічний розвиток країни нерозривно пов'язаний із розвитком соціальної сфери, соціальних стандартів. А сам процес забезпечення його реалізації потребує послідовних зважених імперативних рішень держави як у правовій, так і в господарській сферах.

Важливим завданням України у сучасних умовах інклюзивного розвитку є формування сприятливого соціально-економічного середовища для подолання бідності й нерівності, підвищення якості життя та добробуту населення, а отже, зняття соціальної напруги.

Головним фінансовим чинником добробуту і водночас базовим державним соціальним стандартом є прожитковий мінімум. На його основі визначаються державні соціальні гарантії та стандарти у сферах доходів населення, житлово-комунального, побутового, соціально-культурного обслуговування, охорони здоров'я та освіти. Прожитковий мінімум вважається вартісною величиною, достатньою для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів і мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості [5]. Він визначається нормативним методом у розрахунку на місяць на одну особу та окремо для тих, хто відноситься до основних соціальних і демографічних груп населення: дітей віком до 6 років; дітей віком від 6 до 18 років; працездатних осіб та осіб, які втратили працездатність. Розмір прожиткового мінімуму щороку затверджується в законі про державний бюджет України на відповідний рік.

Розглянемо, наскільки прожитковий мінімум є спроможним задовольнити мінімальні потреби людини. Упродовж 2010–2021 рр. спостерігається щорічне

Таблиця 1

Динаміка прожиткового мінімуму в Україні протягом 2010–2021 рр.

Період (станом на 1 січня)	Загальний показник	Діти до 6 років	Діти від 6 до 18 років	Працездатні особи	Особі, що втратили працездатність
2010	825	755	901	869	695
2011	894	816	977	941	750
2012	1017	893	1112	1073	822
2013	1108	972	1210	1147	894
2014	1176	1032	1286	1218	949
2015	1176	1032	1286	1218	949
2016	1330	1167	1455	1378	1074
2017	1544	1355	1689	1600	1247
2018	1700	1492	1800	1762	1373
2019	1853	1626	2027	1921	1497
2020	2027	1779	2218	2102	1638
2021	2181	1921	2395	2270	1769

Джерело: складено за даними [6]

його зростання (табл. 1). У 2021 р. загальний показник прожиткового мінімуму становив 2 181 грн, що більше, ніж у 2010 р., на 1 356 грн, або у 2,64 рази.

Однак він не відображає поточні потреби населення та прийнятний рівень життя у цивілізованій країні. Наприклад, середня в Україні ціна на хліб з борошна I гатунку у травні 2010 р. становила 3,57 грн/кг, у грудні 2020 р. – 20,99 грн/кг, тобто ціна зросла в 5,88 рази. Середня роздрібна ціна молока у 2010 р. становила 5,74 грн/л, у 2021 р. – 23,80 грн/л, тобто ціна зросла у 4,15 рази. Окрім того, офіційний прожитковий мінімум набагато менше, ніж фактичний. Згідно з даними Міністерства соціальної політики України, фактичний розмір прожиткового мінімуму у цінах березня 2021 р. у розрахунку на місяць на одну особу становив з урахуванням суми податку на доходи фізичних осіб та військового збору 4 839,58 грн (без урахування платежів – 4 223,85 грн); тоді як законодавчо встановлений розмір прожиткового мінімуму (базовий показник) із 1 січня по 1 липня 2021 р. становить 2 189 грн. Таким чином, офіційний прожитковий мінімум занижено у 2,2 рази порівняно з його фактичним розміром, або на 2 651 грн, а для працездатної особи (2 270 грн) – у 2,4 рази, або на 3 1774 грн [7].

«За даними Державної служби статистики України та результатами моніторингу рівня життя населення України Інститутом демографії та соціальних досліджень імені В.М. Птухи Національної академії наук України, у 2014–2015 рр. відзначалося зниження рівня бідності за законодавчо встановленим прожитковим мінімумом, зумовлене замороженням його розміру, тоді як рівень бідності за фактичним прожитковим мінімумом стрімко зріс до 58,3%. Тобто у зазначені роки більше половини населення України мали ресурси, що не забезпечували задоволення потреб навіть на мінімальному рівні відповідно до поточних споживчих цін» [8].

Таким чином, прожитковий мінімум як фінансовий імператив підтримання нормальної якості життя не виконує свого призначення. Це пов'язано як із систематичним недотриманням вимог законодавства щодо його формування, так і невірним методологічним підходом до його визначення. Як передбачено законодавцем, прожитковий мінімум зорієнтований на забезпечення нормального функціонування організму людини, а набори продуктів харчування, мінімальні набори непродовольчих товарів та мінімальні набори послуг, необхідні для задоволення основних соціальних потреб людини, повинні визначатися не рідше одного разу на п'ять років. Однак більшість пунктів затвердженого споживчого кошика не враховує життєво необхідних витрат, детермінованих сучасними реаліями. А виходячи із зобов'язань, взятих Україною під час приєднання до стандартів МОП, у споживчому кошику ще повинні бути витрати на оренду житла й освіти. Отже, є нагальна потреба в перегляді основних принципів визначення прожиткового мінімуму й розробленні нових законодавчих механізмів, які б забезпечували максимальну

відповідність базового соціального стандарту реальній вартості споживчого кошика і відповідали новим соціально-економічним і політичним реаліям.

«Центральні органи виконавчої влади мотивують доцільність прийняття рішень щодо затвердження прожиткового мінімуму саме у розмірах, передбачених законом про державний бюджет України на відповідний рік, вимогами бюджетного законодавства, зокрема необхідністю дотримання принципу збалансованості бюджетної системи України, за яким повноваження на здійснення витрат бюджету мають відповідати обсягу надходжень до бюджету на відповідний бюджетний період. Тобто під час установлення розміру прожиткового мінімуму враховуються можливості державного бюджету щодо фінансового забезпечення державних соціальних гарантій (мінімальної пенсії, розміру державної допомоги та інших соціальних виплат), що визначаються на його основі» [8].

Слід зазначити, що неспроможність державного бюджету забезпечити повний обсяг витрат на соціальний захист населення навіть на рівні заниженого офіційного прожиткового мінімуму зумовила появу в законодавстві такого показника, як «рівень забезпечення прожиткового мінімуму», що встановлюється в законі про державний бюджет України на відповідний рік для призначення державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям та для визначення права на звільнення від плати за харчування дитини у державних і комунальних дитячих дошкільних закладах відповідно до Закону України «Про дошкільну освіту». «Існування такого показника нівелює функцію прожиткового мінімуму як основного інструменту соціальної політики та суперечить Конституції України, оскільки, протиправно обмежуючи розмір державної соціальної допомоги та звужуючи коло осіб, які потребують соціального захисту, порушує конституційне право громадян на рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму. Результати здійсненого секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини моніторингу дотримання прав і свобод людини і громадянина свідчать про порушення права людей на достатній життєвий рівень, інші соціально-економічні права, закріплені Конституцією України, у зв'язку із систематичним недотриманням урядом вимог законодавства під час затвердження розміру прожиткового мінімуму» [8].

Наступним фінансовим імперативом ЯЖН є мінімальна заробітна плата (далі – МЗП). Вона врегульовує питання мінімального порогу оплати праці в Україні, є обов'язковою для застосування на всій території країни та для всіх суб'єктів господарювання, що мають у своєму підпорядкуванні найманих працівників і здійснюють оплату праці з орієнтацією на відповідний розмір місячної МЗП, який визначається законом України про державний бюджет на відповідний рік. На рис. 1 наведено динаміку МЗП в Україні у 2010–2021 рр. станом на 01.01 кожного бюджетного року.

Упродовж 2010–2021 рр. спостерігається щорічне зростання МЗП у середньому на 500 грн. Лише в

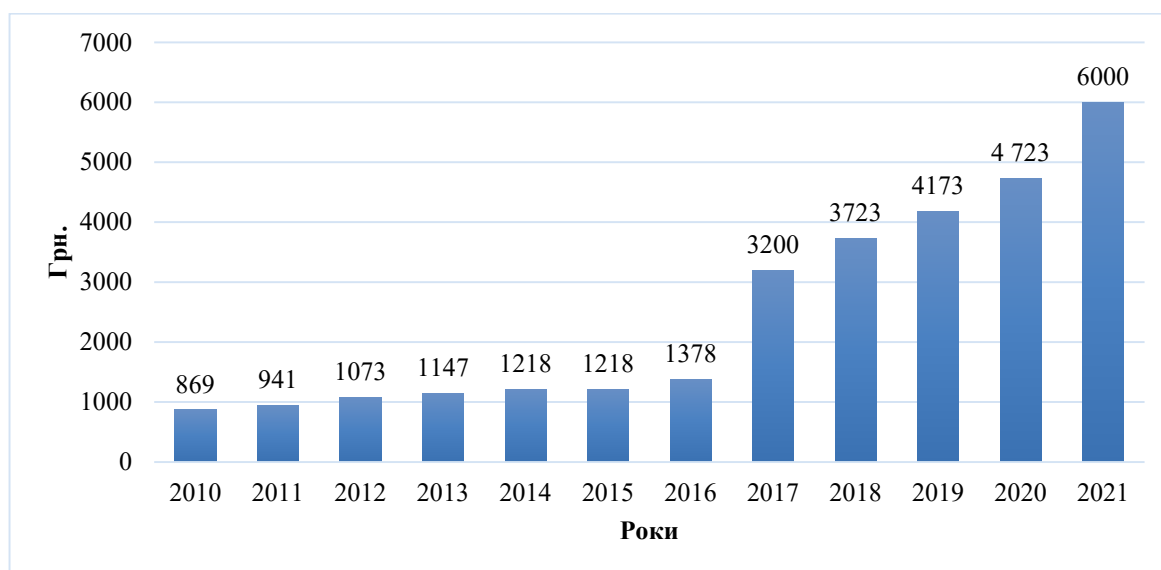

Рис. 1. Динаміка мінімальної заробітної плати в Україні в 2010–2021 рр.

Джерело: складено за даними [9]

2014–2015 рр. її розмір був незмінним. Значне збільшення МЗП відбулося у 2017 р. – на 1 822 грн порівняно з 2016 р. та в 2021 р. – на 5 131 грн, або на 590%, та на 1 277 грн, або на 27%, порівняно з 2010 р. та 2020 р. відповідно. Економіст О. Куц відзначає: «Якщо поглянути на доларовий еквівалент, зарплати українців зросли відчутно». І разом із тим він змушений визнати, що зарплати в Україні росли на 15–20% щорічно за зростання ВВП усього на 3–3,5%, що ненормально для Заходу, де темпи розвитку доходів і економіки йдуть поруч [1].

Не слід забувати й історію купівельної спроможності гривні. У серпні 1998 р. гривня знецінилася майже втричі, після чого курс став більше 5 грн за долар і залишався на такому рівні 10 років. Через глобальну фінансову кризу 2008 р. курс гривні впав з 5,1 до 8 грн за долар. На такому рівні він протримався до зими 2014 р., а наприкінці того року курс обвалився до 15–16 грн за долар, а станом на 01.07.2021 долар США дорівнює 27,39–27,41 грн. Деякі економісти вважають, що гривня – недооцінена валюта. Вони посилаються на так званий «Індекс Біг-Маку» (Big Mac index) журналу Economist. Цей індекс розраховується на основі того, яка кількість доларів потрібна, аби купити біг-мак. У січні 2016 р. у США він коштував 4,93 дол., а в Україні – 1,54 дол. Отже, за цим індексом, уважають вони, гривня недооцінена на майже 70% [10]. Як контраргумент цій тезі можна навести цифру подорожчання гривні за згаданий період – у 5,5 рази. Не слід забувати й вартість однієї години праці у США (\$7,25) та в Україні (39,12 грн, або \$1,43).

Розмір МЗП установлюється і переглядається відповідно до статей 9 і 10 Закону України «Про оплату праці» та не може бути нижчим від розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб [11]. Протягом 2010–2016 рр. розміри МЗП та прожиткового мінімуму

були однаковими, але впродовж 2017–2021 рр. розмір МЗП перевищив прожитковий мінімум більше ніж у два рази. Тим не менше сучасний рівень МЗП в Україні більше ніж у 15 разів менший, аніж в індустріально розвинених країнах. Потрібно збільшувати відрахування до бюджету, але збільшення МЗП не є єдиним способом вирішення цієї проблеми. «Як відомо, процес реформування оплати праці в Україні розпочався в 1991 р. ухваленням Закону України «Про підприємства в Україні», підприємства отримали право самостійно встановлювати форми, системи і розміри оплати праці, інші види заохочення працівників, а також визначати фонд оплати праці без обмеження його зростання з боку державних органів. Труднощі економічного розвитку 90-х років вплинули на те, що реформа оплати праці носила здебільшого стабілізаційний характер. Нові виклики й завдання розвитку країни вимагають проведення реформи оплати праці стимулюючого типу» [12, с. 291]. Тоді й зменшиться потік трудових мігрантів з України.

Окрім того, ці підвищення робляться без урахування реального життя населення України, його купівельної спроможності. Після сплати ЄСВ розмір мінімального заробітку працівника становить 4 830 грн. В Україні близько 20% громадян офіційно заробляють не більше. Зазначимо, що в деяких країнах (Гонконг, Філіппіни) МЗП не оподатковується, тому й немає потреби в складних схемах для призначення пільг чи державної допомоги малозабезпеченим громадянам. Про ЯЖН можна судити і зі співвідношення доходів і витрат. «Найбільш показові витрати сімейного бюджету на харчування. Ще два роки тому середня українська сім'я витрачала 51% на продукти, нині – 45–46%, і з цього погляду співвідношення доходів до цін трохи вирівнялося. Але європейська сім'я витрачає на харчу-

вання всього 12–18% доходів», – говорить О. Куш [1]. Для отримання більш об'єктивної оцінки рівня та ЯЖН необхідно розглядати такі показники, як індекс інфляції, тарифи на газ, воду, електрику, середні показники заробітної плати по галузях економіки та деякі інші.

Є ще один аспект проблеми вольового збільшення МЗП. Останнє торкнулося лише низькооплачуваної категорії населення, тоді як працівників на рівні середньої зарплати – ні, тож вони можуть справедливо запитати, чому ж їм не збільшили заробітну плату на 27%, мовляв, це було б чесно.

Зазначимо, що слід було б переглянути розмір ще одного фінансового імперативу – неоподаткованого мінімуму доходів громадян, який уже тривалий період часу залишається в Україні на рівні 17 грн. Цей імператив повинен бути хоча б на рівні прожиткового мінімуму. Згадаємо класика політекономії Ж. Сімонді: «Податок ... ніколи не повинен припадати на ту частину доходів, яка необхідна для існування платника» [цит. за 13, с. 180]. Отже, цей фінансовий показник в Україні сьогодні нічим не обґрунтований і не виконує своєї функції.

Важливий імператив ЯЖН – мінімальна пенсія, яка з 1 липня 2021 р. становить 1 854 грн., тобто вона визначається на рівні прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб. Мінімальну пенсію отримують 1,8 млн пенсіонерів. Цей дохід є абсолютно нереальним для існування. В Україні з 11,3 млн пенсіонерів 2,7 млн працюють. Значна частина пенсіонерів працює на дачних земельних ділянках. Безперечно, пенсії треба підвищувати. Однак у суспільстві має виховуватися розуміння того, що пенсія – це не манна небесна, не подачка держави, а результат власних трудових зусиль. Наскільки обґрунтованим і можливим є підвищення пенсій в умовах, коли коефіцієнт пенсійного навантаження невпинно збільшується у бік непрацюючої частини населення, відтоку робочої сили за межі України, низької народжуваності, – питання риторичне. На нашу думку, вирішувати цю проблему нині слід не лише в площині перерозподільних відносин, а комплексно, шляхом економічних реформ. Відмінною рисою інклюзивного зростання є справедливий доступ до ринків, ресурсів, праці. Тому в складній фінансовій ситуації в Україні урядом мають бути прийняті рішення на користь створення робочих місць, активної політики зайнятості, перекваліфікації та підготовки кадрів, підтримки тих громадян, які бажають відкрити власну справу. Своєчасним і вкрай необхідним є рішення про надання допомоги на здобуття економічної самостійності малозабезпеченої сім'ї. Це безвідсоткова поворотна фінансова допомога, яка надається одноразово непрацюючій працездатній особі з числа членів малозабезпеченої сім'ї

для організації підприємницької діяльності та сприяння її економічній самостійності [14]. Черговий етап земельної реформи має на меті запустити обіг землі сільськогосподарського призначення в Україні. Відповідний закон набуває чинності з 01 липня 2021 р. [15]. У період з 1.07.2021 по 31.12.2023 дозволено обіг земель між громадянами України. Завданням цієї реформи є перерозподіл земель з одночасною передачею їх у приватну та колективну власність, а також у користування підприємствам, установам і організаціям із метою створення умов для рівноправного розвитку різних форм господарювання на землі, формування багатокласової економіки, раціонального використання та охорони земель.

Окрім суто економічних реформ, не менш важливими напрямами просування на шляху інклюзивного розвитку є медична реформа та реформа освіти. 43% українців витрачають на ліки від 500 до 1000 грн на місяць. 8,6% українських родин у середньому витрачають щомісяця 2 тис грн на ліки та лікування [16]. А низький рівень оплати праці медичних працівників призвів до суттєвого відтоку їх за кордон. Заради оптимізації фінансових ресурсів у ході так званої «реформи Супрун» відбулося скорочення лікарень і, відповідно, лікарів у сільській місцевості, що ніяк не поліпшило якість життя сільського населення. Не можна зволікати із запровадженням обов'язкового медичного страхування. Воно давно вже є нормою життя в розвинених країнах. Згідно з логікою здорового глузду, усі «зайві гроші» населення будуть вкладатися ним у медичну страховку. Це дасть змогу не лише фінансово вирішити проблеми лікування громадян, а й стане вагомим інвестиційним ресурсом, що допоможе розвитку медичної галузі.

Висновки. Інклюзивний розвиток, якого так потребує Україна, передбачає швидкі темпи економічного зростання, які можна досягти, лише включивши всі важелі економічного реформування. Перегляд стану низки фінансових імперативів ЯЖН показав, що вони не в повному обсязі виконують свої функції. Простого номінального збільшення їх недостатньо для поліпшення ЯЖН. Потрібен новий методологічний підхід до визначення прожиткового мінімуму. Цей показник має бути реалістичним та обґрунтованим із погляду потреб сьогодення. Поруч зі зростанням МЗП має відбуватися зростання ВВП. Для цього в економіку повинні бути залучені всі трудові ресурси. Потребує подальшого юридичного та економічного обґрунтування величина неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Українське суспільство нарешті має усвідомити, що добробут – це власна справа кожного, держава ж повинна створити рівні стартові можливості для всіх його членів.

Список літератури:

1. Украинцы, так вы в самом деле «обнищали», или не очень? URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/2859267-ukraincy-tak-vy-na-samom-dele-obnivali-ili-ne-ocen.html>.
2. What Is The «Where-To-Be-Born» Index? URL: <https://www.worldatlas.com/articles/the-where-to-be-born-index-the-highest-and-lowest-scoring-countries.html>.

3. Индекс качества жизни. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Индекс_качества_жизни.
4. Inclusive growth. Report on the OECD framework for meeting of OECD Council at ministerial level. Paris 6–7 May 2014. URL: https://www.oecd.org/mcm/IG_MCM_ENG.pdf.
5. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 № 966-XIV. Редакція від 20.01.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>.
6. Розміри прожиткового мінімуму в Україні. URL: <https://services.dtkr.ua/catalogues/indexes/1>.
7. Фактичний розмір прожиткового мінімуму у цінах березня 2021 року. URL: <https://pon.org.ua/novyny/8685-faktichniy-rozmr-prozhitkovogo-minimumu-u-cinakh-bereznya-2021-roku.html>.
8. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Проблеми формування прожиткового мінімуму в Україні» : Постанова Верховної Ради України від 19 травня 2020 р. № 620-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/620-IX#Text>.
9. Мінімальна заробітна плата в Україні. *Офіційний сайт Міністерства фінансів України*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>.
10. Що сталося з гривнею за 20 років. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2016/09/160822_hryvnia_20_az.
11. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР. Редакція від 13.02.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Barannyk L., Dobrovolska O., Taranenko V., Koriahina T., Rybalchenko L. Personal income tax as a tool for implementing state social policy. *Investment Management and Financial Innovations*. 2021. Vol. 18. Issue 2. P. 287–297. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(2\).2021.23](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(2).2021.23).
13. Славкова А. Неоподатковуваний мінімум доходів громадян в особистому прибутковому оподаткуванні. *Фінанси, облік і аудит*. 2010. Вип. 15. С. 179–193.
14. Про внесення змін до деяких законів України щодо підвищення соціальних гарантій для окремих категорій осіб : Закон України від 02.06.2020 № 646-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-20#Text>.
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення : Закон України від 31.03.2020 № 552-IX. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T200552?an=57>.
16. Поперечна Д. 43% українців витрачають на ліки від 500 до 1000 грн на місяць. URL: <https://life.pravda.com.ua/health/2020/08/14/241978/#:~:text=>

References:

1. Ukraintsy, tak vyi v samom dele «obnischali», ili ne ochen? Available at: <https://www.ukrinform.ru/rubric-society/2859267-ukraincy-tak-vy-na-samom-dele-obnischali-ili-ne-ocen.html>.
2. What Is The "Where-To-Born" Index? Available at: <https://www.worldatlas.com/articles/the-where-to-be-born-index-the-highest-and-lowest-scoring-countries.html>.
3. Indeks kachestva zhizni. Available at: https://ru.wikipedia.org/wiki/Индекс_качества_жизни.
4. Inclusive growth. Report on the OECD framework for meeting of OECD Council at ministerial level. Paris 6–7 May 2014. Available at: https://www.oecd.org/mcm/IG_MCM_ENG.pdf.
5. Pro prozhytkovyi minimum: Zakon Ukrainy vid 15.07.1999 № 966-XIV Ostannia redaktsiia vid 20.01.2018. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text>.
6. Rozmiry prozhytkovoho minimumu v Ukraini. Available at: <https://services.dtkr.ua/catalogues/indexes/1>.
7. Faktichniy rozmir prozhytkovoho minimumu u tsinakh bereznia 2021 roku. Available at: <https://pon.org.ua/novyny/8685-faktichniy-rozmr-prozhitkovogo-minimumu-u-cinakh-bereznya-2021-roku.html>.
8. Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: "Problemy formuvannia prozhytkovoho minimumu v Ukraini": Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 19 travnia 2020 roku № 620-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/620-IX#Text>.
9. Minimalna zarobitna plata v Ukraini. Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv Ukrainy. Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/>.
10. Shcho stalosia z hryvnei za 20 rokiv. Available at: https://www.bbc.com/ukrainian/business/2016/09/160822_hryvnia_20_az.
11. Pro oplatu pratsi: Zakon Ukrainy vid 24.03.1995 r. №108/95-VR Redaktsiia vid 13.02.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
12. Barannyk L., Dobrovolska O., Taranenko V., Koriahina T., Rybalchenko L. (2021) Personal income tax as a tool for implementing state social policy. *Investment Management and Financial Innovations*, vol. 18, issue 2, pp. 287–297. DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18\(2\).2021.23](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.18(2).2021.23).
13. Slavkova A. (2010) Neopodatkovuvanyi minimum dokhodiv hromadian v osobystomu prybutkovomu opodatkuvani. *Finansy, oblik i audyt*, vol. 15, pp. 179–193.
14. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo pidvyshchennia sotsialnykh harantii dlia okremykh katehoriy osib: Zakon Ukrainy vid 02.06.2020 № 646-IX. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-20#Text>.
15. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo umov obihu zemel silskohospodarskoho pryznachennia: Zakon Ukrainy vid 31.03.2020 № 552-IX. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/T200552?an=57>.
16. Poperechna D. 43% ukraintyiv vytrachaiut na liky vid 500 do 1000 hrn na misiats. Available at: <https://life.pravda.com.ua/health/2020/08/14/241978/#:~:text=>